

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

Identificació de l'assignatura

Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Crèdits	1,84 de presencials (46 hores) 4,16 de no presencials (104 hores) 6 de totals (150 hores).
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED (Campus Extens)
Període d'impartició	Primer semestre
Idioma d'impartició	Català

Professors

Professor/a	Horari d'atenció als alumnes					
	Hora d'inici	Hora de fi	Dia	Data d'inici	Data de fi	Despatx
Gabriel Barceló Bauzà gabriel.barcelo@uib.cat	09:00	11:00	Dijous	15/09/2016	28/02/2017	B-004
Francisca Comas Rubí xisca.comas@uib.es	11:30	13:30	Divendres	19/09/2016	31/07/2017	C104
Avelina Miquel Lara avelina.miquel@uib.eu	09:30	10:30	Dilluns	01/09/2016	31/07/2017	B004

Contextualització

L'assignatura Història de l'Educació s'imparteix en el primer curs del Grau en Pedagogia durant el primer semestre, i té un caràcter bàsic i fonamental per a la formació dels futurs pedagogs i pedagogues.

Juntament amb les assignatures Teoria de l'educació, Evolució i consolidació dels sistemes educatius, i Pedagogia contemporània, configura la matèria Bases teòriques i històriques inclosa en el mòdul anomenat Fonaments teòrics d'aquests estudis de Grau. En conseqüència, les quatre assignatures que formen aquesta matèria anomenada Bases teòriques i històriques estan coordinades i es complementen, essent la Història de l'educació, pel seu caràcter introductor, la primera de les quatre que l'alumne hauria de cursar.

La història de l'educació se centra en els fonaments històrics i teòrics de l'educació. El seu objectiu és donar a conèixer l'evolució dels esdeveniments educatius al llarg de la història, així com les principals corrents de pensament que han estudiat l'educació per tal d'entendre la realitat actual. Amb aquesta assignatura l'alumne/a coneixerà les principals línies de l'evolució dels esdeveniments educatius del passat, situant-los en l'espai i en el temps, tot establint les relacions que es donen entre ells. Podrà interpretar i treure conclusions sobre les relacions de causa-efecte que s'han establert al llarg del desenvolupament històric de l'educació, tot utilitzant la terminologia i els recursos metodològics i conceptuals propis de la història com a disciplina científica. També s'introduirà en tasques de recerca i interpretació de fonts documentals.

Requisits

No s'exigeixen requisits essencials per cursar aquesta assignatura.

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

Guia docent

Recomanables

S'aconsella cursar aquesta assignatura abans que la resta d'assignatures que conformen la matèria de Bases teòriques i històriques.

Competències

Es preveu que amb l'assignatura Història de l'educació l'alumnat assoleixi una sèria de competències genèriques i específiques que li permetin un desenvolupament integral com a futur professional de la Pedagogia.

Específiques

- * B1. Comprendre els referents teòrics, històrics, culturals, comparats, polítics, ambientals, legals i antropològics de l'educació.

Genèriques

- * A1. Capacitat per comprendre la complexitat dels processos educatius en general i dels processos formatius en particular (finalitats i funcions de l'educació i del sistema educatiu, teories del desenvolupament i de l'aprenentatge, l'entorn cultural i social i l'àmbit institucional i organitzatiu dels centres, el disseny i desenvolupament de programes, el rol dels educadors...).
- * A2. Sòlida formació científico-cultural i tecnològica.
- * A3. Respecte a les diferències culturals i personals dels educands i dels demés membres de tota la comunitat educativa.
- * A4. Capacitat per analitzar i qüestionar les concepcions de l'educació derivades de la recerca.
- * A12. Capacitat per treballar en equip amb els companys com a condició necessària per a la millora de la seva activitat professional, compartint coneixements i experiències.
- * A.18. Capacitat per expressar-se i entendre idees, conceptes i sentiments oralment i per escrit amb un nivell d'us adequat als destinataris.
- * A.19. Capacitat per cercar, seleccionar, ordenar, relacionar, avaluar i valorar informació científica procedent de diferents fonts.

Bàsiques

- * Podeu consultar les competències bàsiques que l'estudiant ha d'haver assolit en acabar el grau a l'adreça següent: http://estudis.uib.cat/ca/grau/comp_basiques/

Continguts

Els continguts d'aquesta assignatura es distribueixen en 6 blocs temàtics, cada un dels quals conté un o més temes que es treballaran tant a nivell teòric com pràctic.

Continguts temàtics

Bloc 1. Introducció a la història de l'educació.

Tema 1. La història de l'educació com a disciplina i camp d'investigació: concepte, mètode i fonts.

Bloc 2. L'Educació a les cultures clàssiques: la formació del ciutadà

Guia docent

Tema 2. La Paideia grega

Tema 3. L'educació romana i l'ideal d'Humanitas

Bloc 3. La qüestió educativa en els orígens del cristianisme.

Tema 4. L'educació cristiana primitiva i les aportacions pedagògiques de la Patrística.

Bloc 4. Cultura, educació i conservació del saber a l'Europa durant l'Edat Mitjana.

Tema 5. Crisi cultural i conservació del saber occidental en l'alta Edat Mitjana.

Tema 6. Desenvolupament de la cultura i el pensament en el món musulmà medieval.

Tema 7. Educació i cultura a la Baixa Edat Mitjana.

Bloc 5. De l'Humanisme renaixentista al pensament pedagògic de la Il·lustració.

Tema 8. El discurs pedagògic de l'Humanisme i la seva repercusió sobre les Reformes Protestant i Catòlica

Tema 9. De la revolució científica a la Il·lustració: pensament i pràctica educativa.

Bloc 6. L'educació a l'Epoca Contemporània

Tema 10. El pensament pedagògic i la pràctica educativa durant els segles XIX i XX

Metodologia docent

Els continguts de l'assignatura es treballaran tant a nivell teòric com pràctic.

A les classes teòriques (grup gran) s'exposaran les idees principals dels temes compresos en els blocs de continguts de l'assignatura. L'alumnat haurà de completar aquests continguts treballats a les classes teòriques amb la bibliografia bàsica i lectures facilitades pels professors.

A les classes pràctiques (grup mitjà) es treballaran part dels continguts dels blocs temàtics a través duna sèrie d'activitats que es concretaran a inici del curs.

Volum de treball

A continuació s'especifica el número d'hores que es preveu que l'alumnat hauria de dedicar a cada una de les activitats presencials o no presencials proposades en aquesta assignatura. Així mateix, s'indica la seva correspondència en crèdits ECTS i el percentatge de volum de feina que representen.

Activitats de treball presencial

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
Classes teòriques	Explicació dels continguts	Grup gran (G)	La principal finalitat de l'exposició dels continguts o lliçó magistral és transmetre una visió global estructurada i clara d'un tema concret perquè serveixi a l'alumnat de guia per una posterior ampliació del tema amb ajut de la bibliografia bàsica i el seu estudi final. L'exposició es fa de manera oral, amb el suport, si escau, de material didàctic (transparències, projeccions, quadres-resum, etc.)	28

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
Classes pràctiques	Sessions pràctiques	Grup mitjà (M)	<p>Amb la finalitat de reforçar l'adquisició de coneixements i competències contemplades en aquesta assignatura, durant les classes pràctiques es treballaran de manera continuada part dels continguts dels blocs temàtics de l'assignatura a través d'una sèrie d'activitats concretes que s'indicaran a inici de curs a través de l'aula virtual.</p> <p>Per a la realització d'aquestes activitats el professor/a indicarà sempre la lectura prèvia i obligatòria de material bibliogràfic complementari.</p> <p>Les activitats es realitzaran de manera presencial durant les hores de pràctiques en petits grups. Hi podrà haver diferents modalitats d'activitats, com comentari de textos, anàlisi comparatiu, visualització i crítica de documentals i/ o altres recursos audiovisuals, debats, etc. De cada activitat el professor/a podrà exigir l'entrega d'algun material elaborat pels grups d'alumnes.</p>	16
Avaluació	Examen	Grup gran (G)	<p>Es farà un examen final durant el període d'avaluació complementària per avaluar l'adquisició comprensiva de coneixements referits als blocs temàtics de l'assignatura, que s'hauran treballat en les classes teòriques i pràctiques, i que s'hauran d'haver complementat amb la bibliografia bàsica i amb lectures concretes indicades i facilitades pels professors tant per a complementar les classes teòriques com per preparar les pràctiques.</p> <p>L'examen tindrà una durada de 2 hores, i consistirà en 2 preguntes a desenvolupar, sense l'ajut, durant la prova, de cap tipus de material bibliogràfic ni d'apunts, cada una de les quals es podrà valorar amb un màxim de 5 punts, sent la nota màxima de l'examen un 10.</p> <p>Aquesta activitat serà recuperable durant el període d'avaluació extraordinària.</p>	2

A començament del semestre hi haurà a disposició dels estudiants el cronograma de l'assignatura a través de la plataforma UIBdigital. Aquest cronograma inclourà almenys les dates en què es faran les proves d'avaluació contínua i les dates de lliurament dels treballs. A més, el professor o la professora informará els estudiants si el pla de treball de l'assignatura es durà a terme a través del cronograma o per una altra via, inclosa la plataforma Campus Extens.

Activitats de treball no presencial

Modalitat	Nom	Descripció	Hores
Estudi i treball autònom individual	Ampliació dels continguts i preparació prèvia d'activitats	<p>Lectura comprensiva dels materials bibliogràfics indicats tant per a complementar les classes teòriques com per preparar les activitats pràctiques.</p> <p>Per a alguna activitat de les sessions pràctiques l'alumnat haurà de preparar alguna exposició oral amb l'ajut de material de suport (power point, etc.)</p>	74
Estudi i treball autònom individual	Estudi dels continguts	A partir de l'explicació teòrica dels temes feta a classe, la bibliografia bàsica i les lectures realitzades, l'alumnat haurà d'estudiar els continguts de cada tema de manera comprensiva.	30

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

Riscs específics i mesures de protecció

En funció de les possibilitats, es podrà organitzar alguna sortida al llarg del curs, relacionada amb el desenvolupament de l'assignatura. Aquesta sortida, si es fa, es farà en els marges horaris de l'assignatura i implicarà el desplaçament de l'alumnat fora del Campus de la UIB, bé sigui amb transport públic, bé sigui amb mitjans particulars de transport.

A través de l'aula virtual s'informarà, si escau, de tots els detalls de les sortides programades, i els riscos que puguin implicar.

Avaluació de l'aprenentatge dels estudiants

L'avaluació de l'assignatura es realitzarà a través de diferents tècniques que s'especifiquen a continuació.

Qualsevol activitat que es presenti, inclòs l'examen, haurà de tenir cura de l'expressió escrita, així com de l'ortografia i la gramàtica.

Qualsevol actitud que obstaculitzi les dinàmiques d'aula podrà tenir repercussió sobre la nota final de l'assignatura, podent arribar a ser motiu de desqualificació.

El frau en l'avaluació implicarà l'aplicació del que contempla el Reglament Acadèmic de la Universitat de les Illes Balears.

Sessions pràctiques

Modalitat	Classes pràctiques
Tècnica	Altres procediments (recuperable)
Descripció	Amb la finalitat de reforçar l'adquisició de coneixements i competències contemplades en aquesta assignatura, durant les classes pràctiques es treballaran de manera continuada part dels continguts dels blocs temàtics de l'assignatura a través d'una sèrie d'activitats concretes que s'indicaran a inici de curs a través de l'aula virtual. Per a la realització d'aquestes activitats el professor/a indicarà sempre la lectura prèvia i obligatòria de material bibliogràfic complementari. Les activitats es realitzaran de manera presencial durant les hores de pràctiques en petits grups. Hi podrà haver diferents modalitats d'activitats, com comentari de textos, anàlisis comparatius, visualització i crítica de documentals i/o altres recursos audiovisuals, debats, etc. De cada activitat el professor/a podrà exigir l'entrega d'algún material elaborat pels grups d'alumnes.
criteris d'avaluació	<p>Es valorarà l'assistència participativa en les sessions pràctiques, l'execució i els resultats de les activitats, les exposicions orals o defenses de les mateixes, el material resultant que el professor/a demani que s'entregui, així com l'interès i la col.laboració de l'alumne/a en el bon desenvolupament de la pràctica.</p> <p>Cada activitat realitzada durant aquestes classes pràctiques es valorarà amb nota numèrica de 0 a 10 i tindrà el mateix pes en la mitjana final de les pràctiques. En cas de faltar a alguna classe de pràctiques, i en conseqüència no fer l'activitat corresponent, la nota que s'aplicarà de l'activitat en qüestió serà 0.</p> <p>Les notes d'aquestes activitats s'aniran publicant a l'aula virtual durant el curs.</p> <p>En cas que la mitjana final resultant de les notes obtingudes en les activitats de pràctiques sigui inferior a 4, es podrà recuperar aquesta part de l'assignatura durant el període d'avaluació extraordinària mitjançant l'entrega individual d'un dossier del total de les activitats pràctiques realitzades, cada una d'elles acompanyada de síntesi de les lectures prèvies indicades per a cada pràctica. Els detalls formals i apartats que ha de tenir aquest dossier estaran disponibles a l'aula virtual a inicicurs.</p>

Guia docent

Percentatge de la qualificació final: 50% amb qualificació mínima 4

Examen

Modalitat	Avaluació
Tècnica	Proves de resposta llarga, de desenvolupament (recuperable)
Descripció	Es farà un examen final durant el període d'avaluació complementària per avaluar l'adquisició comprensiva de coneixements referits als blocs temàtics de l'assignatura, que s'hauran treballat en les classes teòriques i pràctiques, i que s'hauran d'haver complementat amb la bibliografia bàsica i amb lectures concretes indicades i facilitades pels professors tant per a complementar les classes teòriques com per preparar les pràctiques. L'examen tindrà una durada de 2 hores, i consistirà en 2 preguntes a desenvolupar, sense l'ajut, durant la prova, de cap tipus de material bibliogràfic ni d'apunts, cada una de les quals es podrà valorar amb un màxim de 5 punts, sent la nota màxima de l'examen un 10. Aquesta activitat serà recuperable durant el període d'avaluació extraordinària.
Criteris d'avaluació	Es valorarà: <ul style="list-style-type: none">- El nivell de coneixements adquirits- La comprensió dels continguts exposats.- La claretat, coherència i capacitat de síntesi en les respostes- La correcta utilització del llenguatge (els examens es podran fer tant en català com en castellà, havent de tenir cura de l'ortografia i la gramàtica)

Percentatge de la qualificació final: 50% amb qualificació mínima 4

Recursos, bibliografia i documentació complementària

És imprescindible la utilització tant de la bibliografia bàsica com de les lectures facilitades per a la preparació dels continguts de l'assignatura. Així mateix s'inclou una bibliografia complementària per ampliar o contrastar els continguts de l'assignatura.

Bibliografia bàsica

- BOWEN, J. Historia de la educación occidental. 3 toms. Barcelona: Herder, 1978-1985.
- COMAS, F. Guia per a la realització de treballs de recerca històricoeducativa. Palma de Mallorca: Edicions UIB, 2014. E-Pub (<http://ebooks.uib.es/store/products-page/destacados/guia-practica-per-a-l-elaboracio-de-treballs-historicoeducatius/>)
- DELGADO, B. (coord.) Historia de la Educación en España y América. 3 vol. Madrid: Fundación Santa María / Morata, 1992-1994
- IYANGA PENDI, A. Historia de la educación musulmana. Valencia: Nau Llibres, 1998.
- IYANGA PENDI, A. Historia de la Universidad en Europa. Valencia: Servei publicacions Universitat de València, 2000.
- NAVA RODRÍGUEZ, M.T. La educación en la Europa moderna. Madrid: Síntesis, 1992
- PUELLES, M. de. Educación e ideología en la España contemporánea. Barcelona: Labor, 1986.
- RICHE, P. La educación en la cristiandad antigua. Barcelona: Herder, 1983.

Bibliografia complementària

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

BALLARÍN, P. Educación de las mujeres en la España contemporánea (siglos XIX y XX). Madrid: Síntesis, 2001.

BARREIRO, H. 'Reflexiones actuales en torno al antes y el después de la Revolución de 1789. La constitución de los sistemas educativos contemporáneos'. En: Historia de la Educación, núm. 7, págs. 19-35, 1988.

BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, B. 'Estudiantes y profesores españoles en las Universidades extranjeras. Siglos XII-XVI'. En: Historia de la Educación, núm. 4, págs. 7-33, 1985.

BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, B. 'La crianza y educación de los expósitos en España entre la Ilustración y el Romanticismo'. En: Historia de la Educación, núm. 10, págs. 33-62, 1991.

BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, B. 'Pobreza y niños marginados en la Edad Moderna'. En: Historia de la Educación, núm. 18, págs. 33-50, 1999.

BELENGUER CALPE, E. Humanismo y educación: una historia de la pedagogía. Barcelona: PPU, 1998.

BONNER, S.F. La educación en la Roma antigua: desde Catón en Viejo a Plinio el joven. Barcelona : Herder, 1984.

CAPITÁN DÍAZ, A. Historia de la Educación I. Edades Antiguas y Media. Granada: Universidad de Granada, 1980.

CAPITÁN, A. La educación en la España contemporánea. Barcelona: Ariel, 2000.

CÁRCELES LABORDE, C. Humanismo y educación en España (1450-1650). Pamplona: Eunsa, 1993.

CHEJNE, A.G. Historia de la España musulmana. Madrid: Cátedra, 1980.

CRUZ HERNÁNDEZ, M. Historia del pensamiento en el mundo islámico. 2 vol Madrid, 1981.

CRUZ HERNÁNDEZ, M. Historia del pensamiento en el mundo islámico. 2 vol Madrid, 1981.

DELGADO, B. 'La educación física del caballero medieval'. En: Historia de la Educación, núm. 14-15, págs. 61-71, 1995-6.

DELGADO, B. Historia de la infancia. Barcelona: Ariel, 1998.

DELGADO, B. La educación en la Reforma y Contrareforma. Madrid: Síntesis, 2002.

DOMÍNGUEZ LÁZARO, M. 'La educación durante la Ilustración Española'. En: Norba: Revista de Historia, núm. 10, págs. 173-186, 1989-1990.

ESCOLANO BENITO, A. Educación y economía en la España de la Ilustración. Madrid, 1988.

ESTEBAN, L. La educación en el Renacimiento. Madrid: Síntesis, 2002.

ESTEBAN, L.; LÓPEZ MARTÍN, R. La escuela de primeras letras según J.L. Vives: estudios, iconografía y textos. Valencia: Departamento Educación Comparada e Historia de la Educación, 1992.

FERNÁNDEZ QUINTANILLA, P. La mujer ilustrada en la España del siglo XVIII. Madrid: Ministerio de Cultura, 1981.

FERRAZ LORENZO, M. (Ed.). Repensar la historia de la educación. Nuevos desafíos, nuevas propuestas. Madrid: Biblioteca Nueva, 2005

GALINO, M.A. 'El aprendiz en los gremios medievales'. En: Revista Española de Pedagogía, núm. 78 y 80, págs. 117-130 y 223-234, 1962.

GALINO, M.A.. Historia de la Educación: I. Edades antigua y media. Madrid: Gredos, 1968.

GARCÍA GARRIDO, J.L. 'Séneca en el pensamiento pedagógico de la antigüedad cristiana y el medievo'. En: Revista Española de Pedagogía, núm. 118, 1972.

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

- GARÍN, E. La educación en Europa 1400-1600. Barcelona: Grijalbo, 1987.
- GINER, S. San José de Calasanz. Madrid: BAC, 1992.
- GOZALBES BUSTO, G. 'La enseñanza en la España musulmana'. Cuadernos de la Biblioteca Española de Tetuán, 11, 1975, págs. 7-35
- GOZÁLBES BUSTO, G. 'Los libros y las bibliotecas de la España musulmana'. En: Cuadernos de la Biblioteca Española de Tetuán, 5, 1972, págs. 7-35.
- IGLESIA DUARTE, J.I. (coord.). La enseñanza en la edad Media. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2000.
- IYANGA PENDI, A. Historia de la educación musulmana. Valencia: Nau Llibres, 1998.
- IYANGA PENDI, A. Historia de la Universidad en Europa. Valencia: Servei publicacions Universitat de València, 2000.
- IYANGA PENDI, A. La enseñanza superior en la Antigüedad. València: Nau Llibres, 2001.
- JAEGGER, W. Cristianismo primitivo y paideia griega. México: FCE, 1965.
- JAEGGER, W. Paideia: los ideales de la educación griega. México-Madrid-Buenos Aires: F.C.E., 1985, 2ª edic.
- LABRADOR HERRÁIZ, C.. La 'Ratio Studiorum' de los Jesuítas. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 1986.
- LEVI, G. & SCHMITT, J.C. (dirs.) Historia de los jóvenes. Tom.I De la Antigüedad a la Edad Moderna. Madrid: Santillana y Taurus, 1996.
- LOZANO, C. La educación en los siglos XIX y XX. Madrid: Síntesis, 1994.
- MAKDISI, G. 'Madrasa and University in the Middle Age'. En: Studia Islamica, 32, 1970, págs. 255-264.
- MARQUÈS SUREDA, S. L'exili dels mestres. Barcelona: Llibres segle / Universitat de Girona, 1995.
- MARROU, H. Historia de la Educación en la antigüedad. Buenos Aires Eudeba, 1965.
- MARTÍNEZ NAVARRO, A.; VILANO TORRANO, C. 'Naturaleza, amor y deporte en Grecia antigua'. En: Revista Historia de la Educación, nº 14-15, págs. 5-10, 1995-6.
- MOLERO PINTADO, A. La Institución Libre de Enseñanza. Un proyecto de reforma pedagógica. Madrid: Biblioteca Nueva, 2000.
- MONTERO HERRERO, S. 'Quintiliano y la enseñanza pública'. En: Revista Española de pedagogía, núm. 148, págs. 91-95, 1980.
- NEGRÍN FAJARDO, O. 'El niño expósito en el Despotismo Ilustrado. Su crianza y educación'. En: Historia de la Educación, núm. 18, págs. 51-66, 1999.
- NEGRÍN FAJARDO, O. Educación popular en la España de la segunda mitad del siglo XVIII. Madrid: UNED, 1987.
- PUELLES BENÍTEZ, M. de. Política y educación en la España contemporánea. Madrid: UNED, 2004.
- PUELLES, M.de ; OSSENBACH, G. La Revolución Francesa y su influencia en la educación en España. Madrid: UNED, UCM, 1991.
- REDONDO, E.; LASPALAS, J. Historia de la Educación I. Edad Antigua. Madrid: Dykinson, 1997.
- REVISTA DE EDUCACIÓN: La educación en la Ilustración española, número extraordinario, 1988.

Any acadèmic	2016-17
Assignatura	22200 - Història de l'Educació
Grup	Grup 40, 1S, GPD2, GPED
Guia docent	A
Idioma	Català

RIBERA TARRAGÓ, J. La enseñanza entre los musulmanes españoles. Córdoba, 1925.

RICHE, P. La educación en la cristiandad antigua. Barcelona: Herder, 1983.

RUIZ BERRIO, J. Génesis de los sistemas educativos nacionales: historia de los sistemas educativos contemporáneos. Madrid: UNED, 1988.

RUIZ BERRIO, J. Política escolar en el siglo XIX. 1808-1833. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1970.

RUIZ RODRIGO, C.; PALACIO LIS, I. Pauperismo y educación en los siglos XVIII y XIX. Apuntes para una Historia de la Educación Social en España. Valencia: Departamento de Educación Comparada e Historia de la Educación de la Universidad de Valencia, 1995

SÁNCHEZ ALBORNOZ, C. 'La España cristiana de los siglos VIII-XI'. En: En: SÁNCHEZ ALBORNOZ, C. El Islam de España y el Occidente. Madrid: Espasa y Calpé, 1973.

SANTOLARIA SIERRA, F.F. Marginación y educación. Historia de la educación social en la España moderna y contemporánea. Barcelona: Ariel, 1997.

SPINELLI, M.; RODRÍGUEZ, V. José de Calasanz, pionero de la escuela popular. Madrid: Editorial Ciudad Nueva, 2002.

VERNET, J. Lo que Europa debe al Islam de España. Barcelona: El Acanalado, 1999.

VILANOU, C.; COLLELLDEMONT, E. (coord.) Historia de la educación en valores. Tomo I. Bilbao: Editorial Desclée de Brouwer, 2000.

VIÑAO FRAGO, A. Política y educación en los orígenes de la España contemporánea. Madrid: Siglo XXI, 1982.

VIVES SOLE, J. Los Padres de la Iglesia. Textos Doctrinales del cristianismo desde los orígenes hasta San Anastasio. Barcelona: Herder, 1971.

